

הרב צבי שורץ

'אשרי האיש' - 'פרשה חביבה'

הקדמה - דוד המלך - שר התורה

חג 'מתן תורה' הבא עלינו לטובה, משתלב עם דמותו של דוד המלך: ראשית, לפי המסורת דוד המלך מת בשבועות¹ ולפי המסורת, גם נולד בשבועות². אחת הסיבות שקוראים מגילת רות בשבועות שיש בה ייחוס של דוד המלך³. ועוד (ברכות ז ע"ב): 'מאי רות? שזכתה ויצא ממנה דוד שריווהו לקדוש ברוך הוא בשירות ותשבחות'. הוא עצמו כתב את ספר תהלים⁴ שמחולק לחמישה חלקים כנגד חמישה חומשי תורה⁵: 'משה נתן חמישה חומשי תורה, ודוד נתן חמישה ספרים שבתהילים לישראל'. וכוונת המדרש בהיקש שעושה בין ספר תהלים לחמישה חומשי תורה היא, שכל התורה ניתנה לנו מן השמיים, כדי שאנו ננהג בדרכה ונלמד אותה לאחרים. דוד המלך עוסק בתורה לא רק כאדם פרטי, אלא בונה את הקומה השנייה של התורה - תורת המלכות, שהיא ספר התורה השני שיש למלך, ועניינו - לכונן הנהגה מלכותית תורנית בישראל⁶. כל עניינו של המלך המשיח שיצא מזרעו, לבנות חברה שלמה של תורה כדברי הרמב"ם בסוף הלכות מלכים: 'לא נתאוו החכמים והנביאים ימות המשיח... אלא כדי שיהיו פנוין בתורה וחכמתה'.

דוד המלך שקוע בעולם של תורה, לומד בענווה מפי רבו (ברכות ד ע"א):
 כל מה שאני עושה אני נמלך במפיבושת רבי, ואומר לו מפבושת רבי יפה דנת?
 יפה חייבתי? יפה זכיתי? יפה טהרתי? יפה טמאתי? ולא בושת... ולמה נקרא שמו
 מפבושת שהיה מבייש פני דוד בהלכה.

כשמעמיד אותו אחד הנערים לפני שאול ומונה את מעלותיו, הוא מרבה לתאר את גדלותו התורנית הייחודית הרחבה והעמוקה (סנהדרין צג ע"ב בדרשת הפסוק בשמ"א טז, יח):

איש מלחמה - שידוע לישא וליתן במלחמתה של תורה **איש תואר** - שמראה פנים בהלכה, **ונבון דבר** - שמבין דבר מתוך דבר, **וה' עמו** - שהלכה כמותו בכל מקום.
 הוא זכה להורות כהלכה והדברים התקבלו והתיישבו בלב השומעים, כי הוא 'גלי מסכתא' (עירובין נג ע"א), ועל זה אמר דוד 'יראיך יראו וישמחו' (תהלים קיט, עד) וברש"י (עירובין

1. ירושלמי חגיגה פ"ב ה"ג, ותוס' חגיגה יז ע"א ד"ה עצרת, אליהו כי טוב, ספר התודעה, עמ' שלא: י"ט של שבועות יום זכרונו של מלכנו הוא. ע"כ נהגו בחו"ל להתאסף בי"ט שני של שבועות ומשלמים בציבור כל ספר תהילים. ובירושלים עיה"ק נהגו ללכת ביום זה למקום המקובל כקברי בית דוד, להזכיר זכותו של דוד וצדקותיו עם ישראל, עד יבא לציון גואל בב"א'.
2. הרב בעל 'שמלה חדשה' הובא בברכי יוסף, או"ח ס' תצד ס"ק יא, שלפי הירושלמי דוד המלך מת בשבועות והקב"ה ממלא את שנותיהם של צדיקים ובוודאי נולד בשבועות.
3. ברכי יוסף, או"ח ס' תצד ס"ק יא.
4. בבא בתרא יד ע"ב.
5. מדרש תהלים (בובר), מזמור א, ב.
6. הרב קוק, מאמרי הראיה ממלכת כוהנים, עמ' 173-174.

שם ד"ה דגלו מסכתא וד"ה דוד דגלי מסכתא): 'שהיה יגע בתורה'. וכל השומעים שמחו כי שמועותיו היו מכוונות, ומסבירות את טעמו של דבר. גולת הכותרת של ספר תהלים הוא פרק קי"ט שהוא הארוך ביותר המונה 176 פסוקים לפי סדר האלף-בית, וכל כולו שיר הלל לתורה, לקיום מצוותיה, לְדַבֵּק בה וחי לפיה. ובכל פסוק ופסוק מפרק קי"ט מוזכרות התורה והמצוות בביטויים שונים. כך מרים דוד המלך את קרנה של תורה, מחבב אותה, היא עיקר חייו, בה הוא הוגה, ורואה בה את תכלית חייו וחייו עם ישראל. בעיון זה, נעסוק במזמור א בתהלים, שלדברי הגמרא⁷ פרשה זו הייתה חביבה על דוד, מתוך שפתח וסיים אותה באותן מילים. כי המזמור מתחיל במילים 'אשרי האיש' ומסיים בסוף מזמור ב' 'אשרי כל חוסי בו', ולדברי הגמרא נחשבים הפרקים א' ו-ב' כפרק אחד. נתעמק בתוכן המזמור, וננסה להבין מהי החביבות המיוחדת בעיני דוד, שבאה לידי ביטוי בפרשה זו?

א. מסכת ייסורי דוד

דוד המלך סבל כל חייו. כבר מילדותו היה דחוי ונושא ללעג,⁸ אחיו התביישו בו ושלחו אותו לרעות את הצאן. 'מוזר הייתי לאחי ונכרי לבני אמי' (סט, ט). גם כשהוא יצא ובא לפני שאול המלך, המשיך לרעות את צאן אביו, וגם כשהגיע למלחמה לפקוד את שלום אחיו, כעסו עליו, מדוע הוא נוטש את הצאן. כשזכה ועשה תשועה בישראל, עם הריגת גלית הפלישתי, החל שאול רודף אותו להמיתו מתוך קנאה, ואף זרק עליו את החנית בעודו מנגן בביתו. גם נישואיו היו מלאי תסכול וזעם: מרב שהובטחה לו על ידי שאול ניתנה לאיש אחר, וכדי לשאת את מיכל שאהב, היה צריך לתת עבורה מוהר מאה ערלות פלישתים. מיכל, אשתו האהובה בזה לו כשראתה אותו רוקד כאחד העם, ונתקללה שלא תזכה בפרי בטן. ולבסוף היה אנוס לברוח מביתו כי שאול רצה להורגו. כשנפרד מיונתן הוא מצא מקלט זמני בנוב. שם נמצא דואג האדומי וסיפר עליו לשון הרע, שבעטיה הרג שאול את כל כהני נוב. דוד נס על נפשו מפני שאול אל מקומות שונים ביהודה, אך תמיד אנשי המקום הלשינו עליו וסיכנו אותו, כשהודיעו לשאול על מקומו. כשהוא הגן על אנשי נבל ועל צאנו, במקום לומר לו תודה ולהזמין אותו לסעודת הגז, הוא זכה מנבל לחרפות וגידופים. בצקלג נלקחו נשיו בשבי, ומלך מואב הרג את הוריו ואת משפחתו. יונתן ידד נפשו נפל בהרי הגלבוע עם אחיו ועם אביו שאול המלך. גם אחרי שנמשח דוד למלך, לא פסקה סאת הייסורים. אבנר המליך את איש בושת אשר היווה מוקד של מתח, וכשהתפייס עם אבנר ואף הביא לו את מיכל, הרג יואב את אבנר. דוד נרעש מכך, כי חשש שהעם יחשוב שידו הייתה בהריגת אבנר. מלחמות רבות נלחם דוד המלך וחלקן היו קשות: המלחמה עם היבוסים יושב ירושלים; המלחמה עם פלישתים ב'עמק רפאים';

7. ברכות י ע"א.

8. במדרש ילקוט המכירי לתהלים, קיח כב, מובא שישי פרש מאשתו, כי עדיין לא פשטה ההלכה 'מואבי ולא מואבית', והחליט לקחת שפחה ולשחררה, וכך לטהר את זרעו. אך השפחה החליפה את משכבה עם אמו ונתעברה ונולד דוד: 'בקשו בניה להורגה ואת בנה דוד, אמר להם ישי: הניחו לו ויהיה לנו משועבד ורועה צאן. והיה הדבר טמון עד עשרים ושמונה שנים, כיוון שאמר הקב"ה לשמואל (שמו"א, טז, א): 'לך ואשלחך אל בית ישי הלחמי', אמר לו הקב"ה: 'קום משחהו כי זה הוא'. וישי ובניו היו עומדים ברתת ואימה. אמרו: לא בא שמואל אלא לבזותנו ולהודיע לישראל שישי לנו בן פסול. ואמו של דוד שמחה מבפנים ועצבה מבחוץ. ועליו דרשו את הפסוק: 'אבן מאסו הבונים הייתה לראש פינה'.

עם הדדעזר מלך צובה; והמערכה ב'גיא מלח' עם ארם, שבה נהרגו אלפים. כשמת מלך עמון ידידו, שלח דוד את נציגיו לנחם את חנון בנו, אך העמונים חשדו שהשליחים באו לרגל את העיר והם ביישו את שליחי דוד המלך וביזו אותם. גם כשזכה דוד המלך להעלות סוף סוף את הארון לירושלים, קרה אסון. וניגף עוזה הצדיק - מה שהאפיל על השמחה ועיכב את העלאת הארון ימים רבים. ומעל הכול, הכישלון עם בת שבע, שהעיב על חייו. אף שחזר בתשובה שלמה הוא נענש על כך: ילדו מת, ועל לקיחת בת שבע מאוריה, נאנסה תמר ע"י אמנון, וגם נשיו על ידי אבשלום, ועל הריגת אוריה נהרגו אבשלום ואמנון. כשהתפייס דוד המלך עם אבשלום, והחזיר אותו בעצת יואב, במקום שבנו יכיר לו טובה הוא מרד בו. דוד נאלץ לעזוב את ירושלים ולברוח עם אנשיו. זהו אחד הרגעים הקשים בחייו, כפי שמתאר הכתוב (שמואל ב טו, ל):

ודוד עלה במעלה הזיתים עלה ובוכה וראש לו חפוי והוא הלך יחף וכל העם אשר אתו חפו איש ראשו ועלו עלה ובכה.

בדרך, מקלל אותו שמעי בן גרא ומיידה לעברו אבנים. אחיתופל, יועצו האישי משתף פעולה עם הקושרים. בסוף ימי מלכותו, מרד בו שבע בן בכרי. דוד המלך יצא למלחמה עם בני הַרְפָּה בגת וניצחם, יצא למלחמה נגד ישבי, וכמעט נהרג. ומפקדי הצבא אסרו עליו לצאת עוד למלחמות: **'לא תצא עוד אתנו למלחמה ולא תכבה את נר ישראל'** (שמואל ב כא, יז). ה' הביא רעב שלוש שנים, ודָּבָר שהפיל שבעים אלף חללים. בימיו האחרונים איבד דוד המלך את חום גופו, וגם ברגעים קשים אלה מרד בו אדוניה, והכתיר את עצמו למלך. נאמנוי הקרובים של דוד - יואב ואביתר הצטרפו אל אדוניה. מאדם שעבר מערכת חיים כה טרגית, היינו מצפים שיהיה בעל אישיות מרירה ונרגנת. אך דוד המלך פותח את ספר התהלים, ומסכם את חייו בשתי מילים, שלא היינו מצפים לשמוע ממנו בגלל הסבל שעבר - **'אשרי האיש'** - אני המאושר באדם, שזכה לעלות ממכלאות הצאן אל כיסא המלכות בישראל, והמאורעות הקשים לא השאירו בי חותם של דיכאון ועצב.

ב. הצדיק מול הרשע

אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב. כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה וילילה. והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פרו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח. לא כן הרשעים כי אם כמץ אשר תדפנו רוח. על כן לא יקמו רשעים במשפט וחטאים בעדת צדיקים. כי יודע ה' דרך צדיקים ודרך רשעים תאבד.

נושא פרק א - **הצדיק מול הרשע**. נושא זה מודגש במבנה ההדרגתי של המזמור, גם בחלוקתו וגם בדימויו.

1. הדרגתיות במבנה המזמור

הגמרא במסכת עבודה זרה (יח ע"ב) מביעה תמיהה על הפעלים החוזרים שבמזמור: דרש רבי שמעון בן פזי מאי דכתיב אשרי האיש אשר **לא הלך** בעצת רשעים ובדרך חטאים **לא עמד** ובמושב לצים **לא ישב**. וכי מאחר שלא הלך, היכן עמד? ומאחר

שלא עמד, היכן ישב? ומאחר שלא ישב, היכן לץ? אלא לומר לך שאם הלך, סופו לעמוד, ואם עמד, סופו לישוב, ואם ישב, סופו ללון.

דוד המלך קורא בפרק זה להיזהר מהתחברות עם רשעים שתגרום להידרדרות, ולכן יש לעצור את הקשר כבר בתחילתו. הדרשן מצביע על ארבעה מצבים בסדר יורד, ממצב שלילי מתון, עד למצב חמור: הליכה, עמידה, ישיבה וליצנות. אם נעמיק בפסוקים בעקבות הדרגה זו, נזהה **במצבים** שיש להתרחק מהם,⁹ גם הדרגות **במשך המפגש**, **בסוג האנשים ובתוכן המפגש**: משך המפגש - **הליכה** היא **זמן קצר**; **עמידה** היא **ארוכה יותר** כי מתעכבים במקום אחד; **הישיבה היא ממושכת יותר ויוצרת קביעות**, ולו רק בשל הנוחות והשלווה שבישיבה עם הזולת. **סוג האנשים** - מראה גם הוא על ירידה שלילית מדורגת: **רשעים** - הם אנשים שחטאו, ועברו עבירות; **חֲטָאִים** הם אנשים שכבר השתמשו בחטא (הניקוד **חֲטָא** בפתח, קמץ ודגש חזק בע' הפועל, שייך למשקל בעלי מלאכה, שהם בעלי החטא, כמו צָבַע, רָפַד); המצב הירוד ביותר הוא **הלץ** - אין שום אפשרות לפתח אתו דו שיח, כי הוא לועג ומזלזל בכול, ולכן לא יחזור למוטב, כל עוד הוא מתלוצץ, וכל התוכחות יתנפצו על מגן השריון החלקלק שבנה סביב עצמו. **תוכן המפגש** - גם הוא במגמת הידרדרות: **עצה** - היא מחשבה רגעית אחת שמעביר הרשע; **דרך** - היא כבר שיטה בעלת היגיון פנימי, המשותף למספר הנהגות בלתי ראויות, ומלמדת על חשיבה וכוונה; לעומת שתי הראשונות **מושב לצים** - זו תרבות כוללת המקיפה את כל ההוויה, ורחוקה מעולם של רצינות וערכים נאצלים, ובוודאי מאידיאלים ומהליכה בדרכי ה'. וכך מתואר הצדיק השלם - לא רק שהוא לא ספג תרבות שלילית בצורה קבועה ומתמשכת מן הלצים, חסרי תוכן ערכי, הוא גם לא השתהה זמן ממושך עם אנשים ששקעו בחטא, ואפילו לא החליף דעה או רעיון קצר עם אנשים שעברו 'רק' עבירות מועטות.

מפני שהצדיק שייך לעולם אחר, לעולם אידיאלי של דברי חכמה, ולדרך חיים שבונה אדם ועולם, ומקדישה כל רגע מחייה לבניית מוסר האדם ושכלו הטהור ולעידוד חסד, משפט וצדקה בארץ. דברים אלו, שכתב דוד המלך בתהלים, נכונים לכל צדיק. הרב יהושע בכרך¹⁰ מחדש שכל מה שכתב דוד המלך בשבח הצדיק, ראוי לומר זאת על עצמו.¹¹ הוא מסיק זאת מתוך הרמח"ל, שבכל פרק מפרקי 'מסילת ישרים' ציטט פסוק מתאים מספר תהלים, ללמדנו, שדוד המלך היה בעל המידות הללו. אפשר להסיק שהרמח"ל ראה בדוד המלך את הדמות החיה שעמדה לנגד עיניו בכתבו את ספרו - מ'יסוד החסידות ושורש העבודה התמימה'¹² עד לדרגות של טהרה, קדושה ופרישות. לדוגמה, במידת הזהירות מביא הרמח"ל שאחד ממפסידי הזהירות הוא **החברה הרעה**, כמו שאמר דוד: **אשרי האיש אשר לא הלך וכו' ובמזמור אחר הוא עובר לדבר בגוף ראשון: 'לא ישבתי עם מתי שוא ועם נעלמים לא אבוא. שנאתי קהל מרעים ועם רשעים לא אשב'** (כו, ד-ה). הרי שדוד המלך גם כשדיבר בגוף שלישי, התכוון לעצמו.

9. גם הראב"ע לפסוק זה הולך בעקבות חז"ל: 'ומילת חֲטָאִים קשה, ובעבור זה הזכיר דרך כי הוא הרגיל ללכת בה, ומילת ישב קשה ממנה, וככה דעת הקדמונים'.

10. הרב יהושע בכרך, יפיות מלכות וזמירות, בפרק האחרון - מסילת ישרים, עמ' 235-241.

11. רש"י לפרק ב פסוק א' 'למה רגשו גוים' (שלדברי הגמרא מהווה המשך פרק א): 'רבותינו דרשו את הענין על מלך המשיח, ולפי משמעו יהיה נכון לפותרו **על דוד עצמו**'.

12. מסילת ישרים, פתיחת פרק א.

2. חלוקת הפרק

פרק א מונה שישה פסוקים. אפשר לחלק אותו בשני אופנים: או לחלק אותו לשני חלקים שווים - פסוקים א' ב' ג' מול ד' ה' ו', או לשלוש יחידות¹³ שבכל יחידה שני פסוקים. בשתי החלוקות הללו עומדת ההשוואה בין הצדיק לרשע: בחלוקה לשניים: חלק א - הצדיק, מול חלק ב - הרשע. ובחלוקה לשלושה חלקים: פסוק א מול פסוק ב - הרשעים מול הצדיק; פסוק ג מול פסוק ד - הצדיק מול הרשע; בפסוקים ה ו - בכל פסוק יש היגד על הצדיקים מול הרשעים.

3. דימויים

במרכז הפרק מובא הדימוי של הצדיק, המשול ל'עץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח'. לעומת הרשע הנמשל ל'מץ אשר תדפנו רוח'. דימוי זה מביע בעוצמה את עולמו הפנימי של דוד מלך ישראל. מי שמכיר את כל מסכת חייו, כפי שתיארנו לעיל, על כל צרותיו וכישלונותיו ללא מנוחה לא בילדותו, לא בבגרותו, ואף לא בשבתו על כיסא ממלכתו, היה אמור למצוא אדם מריר ומתוסכל. דווקא הוא אמור להוות נמשל לשיח המתנדנד ברוח, ולא לעץ יציב השתול על פלגי מים. אך דוד המלך מביע בדימוי זה את עמידתו היציבה ואמונתו בבורא עולם, למרות מאורעות חייו הקשים והסוערים.

ג. הנמשל של העץ והמוץ

1. המבט האישי על חברת רשעים מצליחה

בדימוי של הצדיק - עץ מול שיח תלוש, אליו נמשל הרשע, רוצה דוד ללמדנו פרק בהתמודדות אישית מול בני אדם, ובהתמודדות כללית אמונית עם אחת השאלות הקשות המנסרות בחלל העולם - כיצד מתמודד המאמין עם שאלת 'צדיק ורע לו' שנראית סותרת את הצדק האלוקי. ראשית, בחיים האישיים מגלה לנו דוד שאין להסתכל על הצד החיצוני הנוצץ של אלה שמסביבך. ייתכן, שעולמו החיצוני של הרשע הוא מוצלח, על כך שהשיג עושר והצלחה, אך עולמו הפנימי חסר מנוחה, חלול וריק, ואולי אף מלא נקיפות מצפון וחרטה על הדרך בה הוא השיג את הצלחתו. ניקח לדוגמה, אדם שטוב לו בעולם החיצוני. כיסיו מלאים ותפוחים, ומעמדו נחשב. אולם רע לו עם עצמו ועם אישיותו השלילית, כי הוא יודע כיצד השיג את הדברים - בדרכי מרמה ורשע. הוא איננו יכול 'להסתכל על עצמו בראי' בודעו שתוכן חייו הוא שלילה וזיוף, ומנוגד לדרך החיים הרצויה והנכונה. אדם זה מרגיש שאין הוא יציב, וכולו כ'מץ אשר תדפנו רוח' לעומת האדם ההגון שאיננו מזיק לאיש, והולך תמים בדרך אמת, מרגיש יציב, מלא שלווה ורוגע, כ'עץ שתול על פלגי מים'. ביטוי להרגשה זו ודימוי דומה נמצא גם בפרק נב בתהלים, המתאר את השיח הפנימי של דוד בינו לבין עצמו, ודו שיח דמיוני בינו לבין דואג, שמלשין עליו בפני שאול. דוד נמצא באחד מרגעי השפל של חייו, נס על נפשו ולא מוצא מנוח, לעומת דואג שנמצא ברום המעלה הוא 'אביר הרעים אשר לשאול' (שמואל א כא,

13. כך חלק 'דעת מקרא' בפתחתו למזמור א.

ח) ומעמדו איתן. אך כשדוד עומד מולו, הוא מסתכל עליו לא מלמטה למעלה, אלא להיפך מלמעלה למטה: אתה דואג - 'אהבת רע מטוב שקר מדבר צדק סלה' (גב, ה) ולכן 'גם אל יתצך לנצח יחתך ויסחך מאהל ושרשך מארץ חיים' (שם, ז). ואני, אומר דוד על עצמו - 'כזית רענן בבית אלהים בטחתי בחסד אלהים עולם ועד' (שם, י). דימוי זה משקף את עולמו הפנימי; גם אם כרגע הוא ברגעי השפל וחי במנוסה, הוא מרגיש שלם, כי הוא הולך בדרך אמת, וטוב לו עם אופיו הישר ועם עולמו הפנימי המלא חוסן וביטחון עצמי.

2. בעיית 'צדיק ורע לו רשע וטוב לו' - שתי תשובותיו של דוד

הבעיה

בספר תהלים מעלה דוד המלך במספר מזמורים את בעיית צדיק ורע לו אך מזמור עג מתרכז אך ורק בבעיה זו: הוא רואה את שלומם של הרשעים, ומשווה אותם לסבלו. למרות שהוא עצמו אומר (לז, א): 'אל תתחר במרעים אל תקנא בעשי עולה' הוא מתקנא בהם (עג, ג): 'כי קנאתי בהוללים שלום רשעים אראה'. הוא מוצא לקנאתו הצדקה, שכן 'הנה אלה רשעים ושלוי עולם השגו חיל' (שם, יב). הוא רואה את שלומם של הרשעים, את ההצלחה של ההוללים. אין להם תחלואים, הם אינם יודעים סבל, והנגעים, המחלות והמגפות אינם פוקדים אותם. הם בריאים עד יום מותם 'בעמל אנוש אינמו ועם אדם לא ינגעו' (שם, ה), עושים עושר בחמס, וממלאים את כל תאוותיהם. כל אשר הם עושים מצליח בידם, ועל כן מתחזקות אצלם הגאווה וגסות רוח. הם לועגים לטוב האנושי ולסבלם של בני האדם ומטיחים דברים כלפי שמיא 'לכן ענקתמו גאווה יעטף שית חמס למו' (שם, ו) הם כופרים בהשגחתו של הקב"ה על עולמו 'ואמרו איכה ידע אל ויש דעה בעליון' (שם, יא). לעומתם, זועק דוד: 'אך ריק זכיתי לבבי וארחץ בנקיון כפי ואהי נגוע כל היום ותוכחתי לבקרים' (שם, יג-יד). תורת הגמול אינה פועלת. ההבטחה שהצדיק יקבל שכר אינה מתממשת. בעיית הצלחתם של הרשעים קשה מבעיית סבלו של הצדיק. את סבלו של הצדיק והישר אפשר לתרץ בכך שחטא בשוגג, ועוד כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא' (קהלת ז, כ), ואולי סבלו בא כדי לכפר על חטאיו. אולם רשעותם של הפושעים נעשית לעין כול, הם מתפארים בה ואף הצלחתם אינה נסתרת. השאלה כה מטרידה וכה כואבת לו, עד שכמעט שגרמה למשבר אמוני בחייו 'ואני כמעט נטיו רגלי כאין שפכו אשרי' (עג, ב).

תשובה א

דוד המלך מציע שני פתרונות לבעיה: פתרון אחד 'עד אבוא אל מקדשי אל אבינה לאחריהם' (עג, יז), כמו הבעיה כך גם הפתרון בא מתוך חוויתו האישיות. לא בדרך של לימוד מאחרים אמצא את דרכי, אומר דוד. אלא בבואי אל מקדש ה', כאשר ארגיש ואחוה את קרבתו של ה' אל האדם ואתבונן בעצמי, רק אז אמצא מענה לבעיותיי. הפתרון שמציג דוד הוא 'אבינה לאחריהם'. הרשעים מצליחים באופן זמני בלבד. ה' מעלה אותם מעלה מעלה, כדי להגדיל את מכת נפילתם: 'אך בחלקות תשית למו הפלתם למשואות. איך היו לשמה כרגע ספו תמו מן בלהות. כחלום מהקיץ ה' בעיר צלמם תבזה' (עג, יח-כ). תשובה דומה נמצאת בפרק צב (פסוק ח): 'בפרח רשעים כמו עשב ויציצו כל פעלי און להשמדם עדי עד'; וכאמור גם במזמור לז (פסוק ב): 'כי כחציר מהרה ימלו וכירק דשא יבולון'. דהיינו: כאשר הרשעים נראים כמצליחים בדרכם, הם פורחים כעשב

שתקופת פריחתו קצרה, ומיד הוא נובל. הצלחת הרשעים מדומה וחולפת מהר, כשם שהחלום נעלם כאשר מקיץ האדם משנתו.

תשובה ב

התשובה הקודמת נותנת מענה רק לבעיית 'רשע וטוב לו', אך היא אינה עונה על בעיית 'צדיק ורע לו'. זאת ועוד, המציאות אינה כזאת, שבכל המקרים אכן סופם של הרשעים, רע. המשורר עצמו אמר (עג, ד): **'כי אין הרצבות למותם ובריא אולם'**. רק בסוף המזמור מגיע דוד לפתרון השני והוא מקורי ועמוק יותר. פתרון המגדיר מחדש מהו טוב - **'ואני קרבת אלהים לי טוב'** (שם, כח). ה'טוב' אינו הצלחה חומרית בחיים, עושר, בריאות טובה, כוח ושלטון. הטוב לצדיק הוא היותו קרוב לה'. ואילו הרשע, מעצם היותו רשע וחוטא, רחוק מה' וממלא רחוק מן הטוב. את הרשע מכנה דוד 'רחוק' 'זונה' - **'כי הנה רחוקך יאבדו הצמתה כל זונה ממך'** (שם, כז). אם כך, הרי שהרשע, מעצם היותו רשע, רע לו. הצדיק הקרוב לה' אינו זקוק עוד לדברים נוספים: **'ואני תמיד עמך אחזת ביד ימיני כד בעצתך תנחני ואחר כבוד תקחני כה מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ. כלה שארי ולבבי צור לבבי וחלקי אלהים לעולם'** (שם, כג-כו). ולכן הוא יכול לומר בסיכום דבריו **'ואני קרבת אלהים לי טוב'**. קרבת ה' היא הטוב האמיתי של ירא אלוקים, והוא אינו משתוקק לדבר בעולם מלבד הדבקות בה' והקרבה אליו.

3. הדימוי לעץ משקף את עולמו השלם של דוד - הנפשי האמוני והחברתי

הרב קוק ב'עין איה'¹⁴ מפרש שסיבת החביבות של 'אשרי' נובעת, מכך שפרשה זו מקיפה את כל מאורעות החיים ואינה מתייחסת למקרה מיוחד המתאר רק מצב חלקי: ישנן פרשות שמדברות רק על חלק עבודה ושלמות ידועה, אבל אינן מקיפות את כל השלימות האנושית, א"כ אין בהן לומר 'אשרי' בתחילה ובסוף, כי אינן מקיפות את גבול כל האושר, כי אם דבר חלקי. אבל כשהקיף בפרשה אחת את כל השלימות כולה כפרשה זו שהקיף בה שלימות הפרטית והכללית התחיל ב'אשרי' וסיים ב'אשרי'.

בפתיחת ספר תהלים מסכם דוד המלך את כל חוויותיו האישיות שכללו אכזבות, נפילות וקשיים רבים, בשתי מילים: **'אשרי האישי'**. לא רק בגלל שהצליח לעמוד בכל הניסיונות והמבחנים, אלא מפני שהוא רוצה ללמד את כל מי שיעמוד במצבים קשים, שהסוד הוא, פיתוח עולם פנימי עשיר של אמונה לוחטת, ושל עשייה ערכית ודתית. עולם זה מקנה יציבות וביטחון עצמי, שאינו מושפע ומתרשם מסביבה מאתגרת ומחוויות שליליות, סביבה שאיננה יכולה לעקור את הוודאות של אדם, ההולך רק בדרך אמת ודבוק באלוקים חיים, מתוך קרבה אינטימית. אין לו שיג ושיח עם אנשים הסוטים מדרך הישר. ולשומעי לקחו, המהססים ללכת בדרך זו, כי רואים מסביב הצלחה ואושר, דווקא למי שרחוק מעולם של צדק ואהבת אמת, מביא את הדימוי של העץ הרענן החזק והיציב, לעומת המוץ הנידף ברות. דימוי זה שאותו חצב מחוויותיו האישיות, עונה על כל התהיות. מי שעולמו רצוף עושק ומרמה, עולמו הפנימי חלול ומרוקן, אינו מוצא מנוח, ומתנוודד עם כל רוח מצויה. כמו כן אין לקנא בו, כי הצלחתו זמנית ואין תקווה לאחריה. גם ביחס

14. עין איה, ברכות ח"א פרק א אות קכב.

לשאלות האמוניות הקשות המנסרות בחלל, בתהייה על אי הצדק בעולם לנוכח מקרים רבים של 'צדיק ורע לו רשע וטוב לו', מלמד דוד שראייה זו היא שטחית, כי אותו צדיק **שרע לו**, זה רק בעולם החיצוני. אולי חסר לו מעמד גבוה ונכסים גשמיים, אך **טוב לו** בעולמו הפנימי, והרשע **שטוב לו** מבחינת מעמד שקנה לו נכסים רבים, **רע לו** עם אישיותו הרקובה וחסרת השורש. דוד מבשר ומבטיח לכל מי שילך בדרך זו, שיזכה לא רק להרגשות טובות ולמודעות עצמית חיובית, אלא '**אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול**' יהיה לו המשך והשפעה על סביבתו, '**וכל אשר יעשה יצליח**'. ספר תהלים מסתיים באמונה עזה, שדרך זו טובה לא רק ליחידים ואנשי סגולה, אלא לכולם. והוא מקווה שעוד בחייו יזכה לראות ש'**כל הנשמה תהלל יה הללויה**' (קנ, ו).

סיכום

דוד המלך הוא מלך יהודה וישראל, הקב"ה רואה בו את הדמות החיובית ביותר מכל המלכים, ולכן רק מזרעו יצא המלך המשיח, שיביא את העולם כולו לתיקונו השלם, שיתנהל על אדני הצדק והיושר. פרק א בתהלים נותן לנו הצצה לעולמו הפנימי של דוד, שבדרך אל המשרה הרמה בישראל היו חייו מלאים ייסורי גוף וחיבוטי נפש. אך מתוך כל אלו למד ולימד, כיצד מתמודדים עם כל הרוע והשאלות הקשות - ע"י פיתוח עולם פנימי של יושר ואמת. ופרשה קטנת הכמות הזו, חביבה כל כך בעיניו, שראה לפתוח בה את ספרו, אשר כולו תהילות ותפילות ברגעי שמחה ודמע. מסקנתו האישית הנאמרת בשקט, כיצד מגיעים לאושר, זועקת באזני כל מי שחפץ בתיקון אדם ועולם. אין ספק שהיא חביבה גם בעיני אלוקים, כי היא מציגה את דוד ואת ליבו הטהור, ומבארת לכולם, מדוע בחר בו ה' להיות מלך - גם בשל כישוריו המלכותיים ויכולת ההנהגה, וגם בשל צדקותו ויושרו, שנבנו מתוך עוצמה והתגברות על קשיים גשמיים ורוחניים, ומהווה דגם של שלמות - '**דוד מלך ישראל חי וקיים**' (ראש השנה כה ע"א).

